

Forord

Artiklerne i dette nummer af BIBLIOTEKSARBEJDE er alle baseret på foredrag holdt ved et SEMINAR OM FORSKNINGSPRODUKTION OG BEHOVET FOR KVALITATIV EVALUERING som blev afholdt på Danmarks Biblioteksskole i København den 29. maj 1996 på initiativ af Birger Hjørland og undertegnede.

Der har altid - i hvert fald i Nyere Tid - været foretaget forskningsevaluering og evaluering af forskere inden for forskningsmiljøet, ved stillingsbesættelser, antagelse af manuskripter til publicering osv. Det relativt nye er at kravene kommer udefra, og at der ofte kræves extern evaluering, samt ikke mindst, at evalueringen bliver et instrument i forskningsstyring og -strategier. Nutidens forskningsadministratorer ønsker sig helst kvantitative metoder, angiveligt fordi metoderne er »objektive«, men måske også fordi de tror at man ikke behøver at have noget personligt kendskab til forskningsområdet som er under vurdering, hvis man blot kan aflæse nogle kurver og tal. Alle - også forskerne -

er enige om at forskningsevaluering er nødvendig, det fremgik bl.a. af den debat herom som løb i dagbladet *Politiken* m.fl. steder i vinteren 1995/96. Desuden fremgår det af at der - også i Danmark - kommer flere og flere forskningsevalueringsinstitutioner. Forskningsministeriet har netop oprettet et sådant Analyse- og Udredningsinstitut for Forskning, som dog ifølge ministeren ikke skal foretage evalueringer, og fx Danmarks Biblioteksskole har også i år oprettet et »Centre for Informetric Studies«. De fleste forskere som deltog i debatten gik ikke ind for rent kvantitative evalueringer, så som tælling af antal publikationer som forskeren, instituttet, eller hvilken enhed der nu er tale om, udgiver, eller antal citationer som de modtager. Ikke desto mindre er det i høj grad de kvantitative metoder som er i vælten, men artiklerne i dette nummer sætter alle på en eller anden måde spørgsmålstegn ved de kvantitative metoder og anbefaler dyberegående evalueringsmetoder.

Hanne Foss Hansen der er lic.merc. og lektor ved

Institut for Statskundskab ved Københavns Universitet har beskæftiget sig med forskningsevaluering i mange publikationer, hvoraf det fremgår at emnet må anskues langt mere nuanceret end man kan få indtrykket af gennem mange indlæg herom. I *Forskningsevaluering: Den danske situation i internationalt lys* skriver hun bl.a.: Det er således nok en almindelig opfattelse at forskningsevaluering drejer sig om at vurdere outputet (antal publikationer, antal udeksaminerede ph.d'ere osv.) hvorefter myndighederne kan straffe, henholdsvis belønne fortidens syndere/helte; hvilket kan kaldes ex-post evaluering. [»Ex-post« forklares i min gamle udgave af Meyers *Fremmedordbog*: 'bagefter; naar det er for sildigt']. Men forskningsevaluering anvendes ikke kun til kontrol (bagudrettet), den kan også være støttende for forskningsmiljøet (fremadrettet = »ex-ante«). HFHs artikel er bygget op om en systematik baseret på disse begreber, samt på om evalueringen fremkommer på initiativ indefra, eller kommer udefra, fx fra et ministerium. Hun giver konkrete eksempler og henvisninger til danske og udenlandske, især engelske og hollandske forskningsevalueringsspraxis. HFH kritiserer det engelske *ratingsystem* for at være et tælle-vejesystem, der måske nok skaber produktivitetsudvikling, men næppe kvalitetsudvikling. Artiklen slutter med en række principielle overvejelser om forskningsevaluering.

Man kan få indtrykket af at den videnskabelige tidsskriftartikel er det eneste publiceringsmedie der tæller [bl.a. fordi kun tidsskrifter medtages som kildepublikationer i citationsindexerne], og den er da også dominerende i naturvidenskab, men sociologen *Heine Andersen* viser i sin artikel *Tidsskriftspubliseringspraxis og forskningsevaluering*, bl.a. med tal fra en ny dansk undersøgelse han har gennemført, at ikke blot samfundsvidenskab, men også et fag som datalogi publicerer næsten lige meget i bøger og i tidsskrifter. HA understreger gennem hele sin artikel de store forskelle der er mellem forskellige fags publiceringsadfærd, og at forskellene kan føres tilbage til forskningsprocessen i de forskellige fag. Tidsskrifterne er simpelthen ikke det optimale publiceringsmedie til alle slags forsk-

ningsresultater. HA mener at forskningsevaluering i højere grad skal interessere sig for normer og kriterier for god publiceringspraxis, så man fx undgår tendensen til at forskere stykker deres resultat ud i en masse små artikler bare for at opnå et højt styktal, og at man burde forske mere i hvordan man kan forbedre den eksisterende mediestruktur.

Nordmanden *Per O. Seglen* er cellebiolog, men forsker også i bibliometri ved NIFU - Norsk Institutt for Studier av Forskning og Utdanning, hvor han især har beskæftiget sig med citationer anvendt som indikator for forskningskvalitet. I sin artikel *Bruk av siteringer og tidsskriftimpaktfaktor til forskningsevaluering* diskuterer Seglen de problemer der er ved anvendelse af citeringsdata; der er for det første en del måletekniske problemer ved anvendelse af ISI's database (Institute for Scientific Information - firmaet der udgiver citationsindexerne), bl.a. det at man umiddelbart kun kan søge på førsteforfatteren af de citerede dokumenter. For det andet er der mange problemer og uafklarede spørgsmål i forskeres valg af referencer, deres citeringsadfærd. Der kan være personlige motiver, der kan være overdreven brug af selv citering eller gensidig kollegial citering, og der er faktisk store forskelle i citeringskonventioner fra fag til fag. Citeringshyppigheden varierer stærkt, bl.a. afhængigt af udviklingsdynamikken på fagfeltet. Seglen har specielt forsket i og kritiseret impaktfaktoren der på ISI udregnes som et mål for et videnskabeligt tidsskrifts værdi, altså et indirekte mål, som ikke desto mindre er blevet anvendt ved evalueringen af individuelle forskere, skønt den overhovedet ikke er repræsentativ for de enkelte artikler. Seglen konkluderer at forskningsevaluering egentlig kun kan foretages af forskere som er kompetente på det pågældende forskningsfelt, det som kaldes peer-review.

Birger Hjørland der er fagleder ved Danmarks Biblioteksskole skriver om *Forskningsevaluering i videnskabsteoretisk belysning*. Han konstaterer to hovedsynspunkter på forskningsevaluering: et bureaukratisk/positivistisk: forskning kan og skal måles som andre produktionsområder i samfundet.

Det andet: Betydningsfuld forskning bør ikke styres og kan i hvert fald ikke måles ved at tælle publikationer osv, men må evalueres af fag eksperter, "peers". Selv fremlægger han et tredje synspunkt. Han argumenterer for at det er nødvendigt at inddrage videnskabsteoretisk viden i forskningsevaluering: ved vurderingen af forskningens mål, ved valg af evalueringsmetoder, ved fortolkningen af de indikatorer som anvendes i evalueringen. Han kontrasterer den positivistiske/rationalistiske vidensopfattelse og dens forladne sig på (løsrevne) fakta, med pragmatisk vidensopfattelser der integrerer teorier og data i relation til givne erkendelsesinteresser, hvilket ikke mindst vil sige at forskningens resultater ikke blot består af publikationer, men af løsninger på relevante problemer. De »objektive« indikatorer så som publikationstal kan belyse trends, men »kan ikke belyse om disse trends repræsenterer frugtbare udviklinger eller populistiske strømninger«. BH bringer flere dokumenterede eksempler på hvilke vildveje forskningsevalueringen kan slå ind på hvis den forlader sig på rent positivistiske indikatorer, men også eksempler (»Burt-skandalen«) på hvordan forskernes egne

»peer-reviews« kan gå helt forkert i byen. Metoder til forskningsevaluering bygger på videnskabsteoretiske grundantagelser, derfor er det også nødvendigt at de som beskæftiger sig med forskningsevaluering har en bred videnskabsteoretisk og -sociologisk horisont. Hjørland mener at biblioteks- og informationsvidenskaben er en potentiel vigtig aktør i kredsen af forskningsevaluerende institutioner; i meget af vores både teoretiske og praktiske arbejde beskæftiger vi os med vurdering, fx i fag som klassifikation og materialevalg, ligesom bibliometri allerede er meget dyrket af informationsvidenskabsmænd.

Den gennemgående linje i de fire artikler er at enstrengede og rent kvantitative forskningsindikatorer ikke kan anvendes som mål for forskningskvalitet, og at der er behov for dyberegående forskning om forskning, og for kvalitativ forskningsevaluering.

**Svend Bruhns, ass. fagleder,
Danmarks Biblioteksskole Aalborg**